

Ferenczi Enikő

Harmat (III.)

Részlet a *Szarvasűnő népe* című regényből

Csecsszopó aludt, mint a tej, egy összehajtogatott nemezszőnyegen. Nem volt kire Uzonnak odafent hagynia. Jobb is így, azonnal odanyújthatja néki a tejtől duzzadó *emlőjét*, ha netalántán az éhségtől újra felsírna. Uzon ingén, a *melbimbója* alatt, máris átütött a *telítettség*től kibuggyanó *tej*. Nedves foltja cseppenként *terjedt* lefelé. Bőven volt belőle, hisz szoptatás előtt mindig kifröcsköl a földre egy keveset, hogy az embereket *meztévesztő ártó dörvények* rontását elűzze s a *jótevők* áldását megszerezze, aztán meg a csecset keni be véle. Ekképpen nem harapdálja meg a kisedet. Gyógyításra is használják: a falu gyermekeinek fájós szemébe és fülébe csepegtetik.

„Három esztendeje immár nem maradtam teherben!”, sóhajtotta Harmat, amikor ismét a mellette mosó Uzon ingére pillantott. Nem tudta levenni róla a szemét. „Mily jó érzés volt a testemből táplálni a kicsinyeimet!”, suttogta. Már piciny koruktól látszott, hogy melyikük milyen lesz. Sződ volt a legmohóbb, Bars pedig a legálomszuszekább. Most is ugyanolyanok: oly falánk az előbbi, hogy még a testvérei elől is fölfalná az ételt, ha nem osztaná el nekik egyenlően; alig lehet reggelenként felrázni a másikat, s ha leül, menten elaluszik. Még a pajzsok ütögetése mellett is képes szenderegni ünnepnapokon, akkor, amikor a többiek javában játszanak vagy a regösök énekeire figyelnek. Restellnék Besével, ha világ lustájává, a törzs heréjévé válna! Ejsze valamiféle rontás van rajta. „Épp ideje Tashoz fordulnom tanácsért...

Alig akart elállni a vérzésem akkor, amikor Zetét szültem”, emlékezett vissza. „Valamilyen rossz szellem költözött a méhembe, magyarázta Örs nékem. Menynyi keserű levet itatott vélem, amíg rendbe nem jöttem! Még a folyóba is beállított és addig kellett a fogyó holdat bámulnom, amíg ő varázsigéket mormogva és a dobját verve *szembeszállt* a parton a *szellemekkel*! Hogy legyengültem! Sebzett állatként vonszoltam magam. Azóta lettem *meddő*. Hiába *gyúrtam darából* gyermekalakokat; hiába másztam ruhátlanul a vackorra; hiába ittam *méznedűt*, mint ahogy az újházások szoktak; hiába háltam a zöldellő vetésben az urammal. Pedig még vidra- és hódherét¹ is hozatott Bese a mocsarak népétől, miután felépültem, hogy *méhem* baját kigyógyítsam véle. Hisz mentül több gyermeke van egy nőnek, annál megbecsültebb... De legalább van már hat szem *ép és szép* fiúnk, ha nem is

---

¹ Hérodotosz: *IV. 109.*

---

lesz több gyermekünk! Büszke is rájuk Bese! Apjukat kísérik majd el az idősebbek, ha fordulna a világ és netalántán újból háborúságok lennének; a legkisebbik², a szemem fénye pedig itthon marad, mert ő a nemzetség tűzhelyének az őrizője, az ápolója. Megszakad a nemzetség ere, ha elhamvad a tüze.”

Rőzsét *gyűjteni* mentek a nagyobbacska gyermekek a másnapi fazékkészítéshez, amikor is nagy tüzet *gyűjtanak* a partközeli *kemencében* — csak úgy ontja-bontja olyankor a füstöt a *kéménye* — a fakoronggal vagy kézzel formált edények kiegészítéséhez.

„Öt tapasztalt mesterünk van. Ég a munka a kezük alatt! Hét fiatalabb leányke, Iza másodszülötte az egyik, éppen most tanulja a korongolást. Elsőnek készített edényeiket a faluban használjuk egyelőre. Ezt a mostani hamutartót is Izától kaptam, miután eltörött a kövek között a régi. De lám, ezen is csorba esett! — Apródonként az övékéi is elcserélhetőek lesznek: akkor, amikor nem találunk több kivetnivalót rajtuk a mesterek. Agyaghurkákból máris egészen szép formájúakat készítenek! Igaz, egyelőre csak kisebbeket... Több fiatalra lenne ott szükség! Két öreget veszítettünk el az utóbbi három esztendőben. Vajon fogékony lesz-e fiaink valamelyike a falu mestersége iránt? Ahogy láttam, egyikük sem szeret a kemencék körül segídeni. Folytonosan noszogatni kell őket, hogy menjenek már oda, hisz mindig szükség van fiatalra a taposóban... Apjukhoz hasonlóan inkább harcosok és vadászok lennének. Valamikor valóban a vitézeket véltük „nemeseknek”³, csakhogy a mesterségekre is ügyelni kell ám, mert változott a világ! Nem tudunk Bágyon mindent előteremteni. Elcserélhető dolgokra is szükségünk van... Meg aztán a mesterség űzése mellett is lehet vadászni!

Azt mondta Sződ nemrégiben, hogy világot szeretne látni. Ejsze Bodék fertőzték meg a meséikkel! Ebben is a telhetetlensége mutatkozik meg! Csak nehogy úgy elmenjen, hogy soha többé ne térjen vissza és magva szakadjon az ősi földön! Törzsünk sem jókedvében költözködött ide-oda! Hosszan tartó aszályok és más szerencsétlenségek miatt kellett mindannyiszor területet változtatnia s az ősök temetőit hátrahagynia... Inkább bajnokul haljon meg, fegyvereit használva, mintsem, hogy önszántából elhagyja a törzset!”, fohászodott Harmat szorongva.

Gondolatait hamarosan a bőség napi előkészületek foglalták le.

Nem csak hálaáldozásra kerül majd sor azon a napon, de a mindennapi élethez szükséges tárgyak *csere*-beréjére is. Azokéra, amit a környékbeli falvak mesteremberei készítenek. Lószerszámok, íjak, gereznák és bőrlötözetek, *fából faragott* munkaszerszámok és gabonatórolók, *csere*pedények, kendervásznak és -madzagok, szőnyegek, nemeztakarók, fonott kosarak cserélnek hamarosan gazdát.

² Hérodotosz azt írta: „a szkíták mondják, az ő nemzetök, mindnyájan közül a legfiatalabb.” (IV. 5.) Népmeséinkben a legkisebbik fiú öröklí a királyi széket, mert a tapasztaltabb idősebb fivéreknek az apjukkal kell harcba menniük.

³ Hérodotosz: II. 167.

Milyen vidámító, hogy Bágyon tartják ebben az esztendőben az ünnepséget! Mindenki alig várja már, sok izgalommal és vigalommal jár. Minden ember kirúg ilyenkor a hámból, kivéve az őroket, mert ilyenkor is szükség van ám éber emberekre! A rossz nem aluszik és nem ül ünnepet. Legfeljebb akkor, ha learatta már a *vetést*...

Háztartásuk javával érkeznek a felsőfalviak hozzájuk. Testvérei családjával is hamarosan találkozni fog. Nagyon kíváncsi már a kishúgaira és a kisöccseire! — Sátorakat feszítenek ki Tátoskő lábánál, amit szekerekkel kerítenek körbe. Egyfajta „napgyűrű” lesz belőle, mert a szekerek, éppúgy, mint a *kerek* pajzs, a nap jele. De másban is hasonlítanak egymáshoz: úgy védi őket a „guruló kerítés” az ellenségtől, mint a *csatarendbe* sorakoztatott pajzsok a nyílzáportól.

„Elsőként a nők kezdenek az ünnepi készülődéshez”, elevenítette fel. „Érdes kövön ciprus-, cédrusfát és tömjénfát törnek össze, majd vizet öntenek rá. S aztán e *gyurmával*, mely vastag, bekenik az egész testet és arcot. S ettől jó illatúak is, s ha leveszik a kenőcsöt, tiszták és fényesek is.”⁵

Nagy gonddal kázmolódnak a férfiak. Kétfajta tisztulást kell a lakoma előtt megejteniük: előbb a testit, aztán a lelkit. Áldás után beállnak a folyóba és tetőtől talpig megmosakszanak, egymás szakállából is jócskán levagdosnak, majd kontyba kötözik a vállig erő hajukat. A táborig hallatszik ilyenkor a jókedvük — nőik, *gyermek*eik, természetesen, nem lehetnek jelen —, nagyokat kurjongatnak mindvégig. Aztán szép sorjában felvonulnak a síkra. „Magukkal vivén a kender magvát, nemezsátorokba bújnak, azután a *tűztől izzó* kövekre dobják a magot. Ez... füstölög, s oly nagy *gőzt* okoz, hogy semmiféle görög izzasztó fürdő felül nem múlja.”⁶

Amikor valamennyien elkészülnek, a tábor belső köréhez gyűlnek és a vendéglátó táltos után elismélik az ünnepezdő főhászt. Az áldozás szent műveletét később a *máglya meggyújtása* követi. Aztán a vendégfogadó nemzetségfő fúj az ökörtülok ivókürtjébe: ez a vígadalom kezdetének a jele. Ezt követően szólalnak meg a hangszerek: a dobokat pergetik, a húrosokat pengetik és verik. „Üvöltenek”⁷ a kereplők, de a sípok és a furulyák is *szólásra* emelkednek. Egyetlen hangszer nem marad veszteg. Kavarognak egy ideig a hangok, majd szép lassan egymásra találnak, hangolódnak... Ha túl magasra hágná a jókedv, a pajzsaikat is ütögetik, és csakhamar elkezdődik a tűz körüli tánc és ének... Mindig a józanság és a mértékletesség jegyében zajlanak ezek az ünneplések, nehogy veszekedéssel, vérrontással vagy bujálkodással érjenek véget. Vannak más pusztai népek, akik *úgy* szokták: mindenki mindenkivel és a mások szeme láttán. Ők azonban a pár-

⁴ *Boswellia sacra* a legnemesebb ebből a fajból, az ománi volt közülük a leghíresebb, Libanon ókori kikötővárosaiba (Büblösz, Türosz) szállították hajóval.

⁵ Hérodotosz: *IV.* 75.

⁶ *Uo.*

⁷ „Üvöltő bika” (Csajághy György: *Ósi magyar népi hangszerek* (<http://istvandr.kiszely.hu/ostortenet/019.html>))

jukkal csupán és a sátraikba visszavonulva, miután a férfiak a sátornyílásra akasztják a puzdráikat⁸... Tisztán. Ahogyan a bort is isszák.⁹ És mindig mértékkel. Amiképpen más népek emlegetik őket. Ezért nem értik és „...gyalázzák a helénéket a bacchusi ünneplések miatt, mivel azt mondják, nem illik olyan istent kigondolni, aki örülségre buzdítja az embereket...”¹⁰ Sok szkíta nép átvette már *azt* az idegen szokást. Szarvas*ünő* népe azonban tartózkodik attól, hogy szertelenséget és féktelenséget tanítson a gyermekeinek. Jó tulajdonságokban dúskáljanak inkább, törzsüket csupán az szolgálja!

Néhány fiatalabb asszony és nagylány maradt a faluban: *kölest*¹¹ hántolnak, törnek a *kölyűben*¹², abból a múlt esztendőből megmaradt kevéske *gabonából*, amit a hombárok aljáról *kapartak* össze épp a reggel, hogy kovásztalan *lepényeket* *süssenek* a felszított *tűz* felforrósodott *kőlapján*, *lapilevélen*. Olykor vérefakadt laboda vagy százvirágú bodza is kerül bele. — A múltkori sütéstől félretett *kovász* nem volt kellően *savanykás* szagú és likakkal teli, amikor reggel megszemlélte. De újkényérkor éppen jó lesz. Az a fontos elvégre, mert olyankor jóval többet sütnék. Van egy hígabb változata is a lepénynek: mindkét oldalán megpirítják a penetővel bezsírozott, sütőkőre öntött folyós tésztát...

Emlék már csupán a tavalyi lencse, a *nyálukat* *nyelhetik* legfeljebb. *Durvára* zúzott, pirított *darájából* — kisajtolt kendermagot, szakot is szórnak belé, mikor van éppen — forrázás és áztatás után félöklömnyi pogácsákat szoktak *gyúmi* és sütni a parázstűzön. *Gyermekek* csemegéje.

„Kikeletkor vesszük elő a tavalyi *kalászokból* font, vasszegen őrzött *koszorút*, hogy szemeit a vetőmagnak félretett közé keverjük. A tavalyi bőség az idei termést is gyarapítja majd. Égűrnak *készönhetően* ebben az esztendőben is szépen beérett a gabona!”, gondolta Harmat hálatelten. Akaratlanul is félbeszakította a mosást és összekulcsolta néhány pillanatra a *kezét*... Eszébe jutott az a távoli törzs¹³, amelyik fiataljaival küldi áldásra egy messzi szentélybe minden esztendőben a gabonaáldozatát. Annyira tisztelik ezt a szokást az útjukba eső szkíta törzsek, hogy kísérőket adnak vidékekként melléjük és kérik őket, hogy érettük is fohászkodjanak bőségért — olykor jótanácsért is — azon a szent helyen.

⁸ Hérodotosz: I. 215., a masszagétákra vonatkozik.

⁹ VI. 84., a spártai Cleomén azt írta, hogy „...megtanult tőlük (a szkítáktól — beékelés a szerzőtől) tiszta bort inni”.

¹⁰ IV. 79.

¹¹ A ~ galloibér megjelölése, a *millet*, *milbete* stb. feltételezhetően a kis-ázsiai Milétosz városnévvel van kapcsolatban; a milétoszi gyarmatosítók terjeszthették el Nyugat-Európa felé ezt a távol-keleti eredetű gabonát, éppúgy, mint bizonyos „betegségeket” (vö. galloibér *maladie*, *malotia*, *malautia*) és a „fakalapácsot” (vö. ófrancia *maillet*, latin *malens*).

¹² Gabonatörő.

¹³ Hüperboreászok, IV. 33.

Ünnep előtt vágják le a csapják ki a búzát és a kölest családonként csoportokat képezve. Cséplés előtt Csillát, a legidősebb szüzet kötik majd az aratóbozhoz, a kévék közé, hogy engesztelő ajándékként Égúrnak mutassák be. Nagy tisztesség ez. „Ágból-bogból, fehér liliomból”¹⁴ font koszorú kerül a fejére, amit aztán ünnepélyesen elégetnek. Hamvával a tarlót szórják be a lányok, miközben földanya kedvére valóan táncolnak és énekelnek. Azt rebesgetik a regöseik, hogy valami-kor vérét vették a kévébe kötött leánynak. Ha így volt is, rég nem teszik már. Hisz azáltal kevesbedik, gyengül a szkíta folyó. Mostanában azt tartják: a kiszemelt leány lesz az első ara és bő gyermekáldás kíséri majd a házasságát. Igaz azonban az, hogy a messzi bika törzse¹⁵ még mindig emberáldozattal engeszteli ki az istennőjét.¹⁶ Más törzsek Hadúrnak¹⁷ áldozzák fel ellenségeiket.

Könyörgésük tárgyát, az újkenyeret, egy csokorra való búzaszállal együtt fogják odafönt a Tátoskónél bemutatni. „Eltörrik a kenyér botja”¹⁸, ha nem így cselekszenek. — Sütés előtt Tas keresztet *hasít* tőrével a tetejére. Áldozáskor a levegőt *subantja* meg ugyanígy, mert csak ekképpen nyílik meg az ég és pusztán így jut el kívánságuk és hálájuk a Fennvalóhoz. Mert „a szél az élet oka”¹⁹, amiképpen a halálé a kard... Köszönetet mondanak Egek Urának a szent hegyen, aztán kérve kéri, a következő esztendőben is segítse meg őket ugyanolyan bőséges termés-sel! Továbbra is óvja meg terményeiket a mindenféle zöldet felzabáló sáskajárás-tól, a kalászt szétverő jégtől, a gyökereket rothasztó esőzéstől és a növényt *keőke*-ményre kiszárasztó *aszály*tól vagy a pusztító tűztől! Ennek utána mutatja fel Tas a bőség szarvát, az engesztelő és hálaáldozás célját, kérésük megtartásának ősi zá-logát.

Örs a földeket járja a fiatalokkal. Ilyentájt sűrűn kell szemügyre venni az érés fokát, nehogy időnap előtt kicsattanjon a mag az Égúr beérlelte sárga és duzzadt *kalász*ból. A *köl*essel nincs gond, hisz jóval több erő kell a csépléséhez; a búzama-g tokja nyílik fel könnyebben. Nehéz lenne szemenként összeszedni a földről, ha *magától* kiperegne! Előre lehet hozni az aratást, ha szükséges. Örs hoz majd mu-tatóban néhány szálát belőle.

Kincsa is Örssel ment, az esti lakomához kell hagymát gyűjtenie a lencseföld mellőli sorból. A vadászatról lemaradt nagyobb fiúk a törészbe²⁰ szorult madara-kat fogdossák össze, hogy sárral göngyölt levelek között süssék meg este a ha-

¹⁴ Kallós Zoltán: *Balladák könyve*, 367-369. old.; *Lilium candidum*, Elő-Ázsiában volt őshonos, de az eredeti helyén már nem található.

¹⁵ A Krím félszigeten (már Hérodotosz használja a Krímni nevet, ez Meotisz tavának a ki-kötője — *IV. 20.*) élő tauroi törzs.

¹⁶ Artemisz vagy Iphigeneia (*Uo.*, 103.)

¹⁷ Mars (*Uo.* 62.)

¹⁸ Régi szólás-mondás, jelentése: nagy ínség támad.

¹⁹ Lukianosz: *Toxarisz vagy barátság*, XXXVIII.

²⁰ Tórhurok.

muban; ekképpen nem kell megkopasztani őket: sárban marad a sok toll, amikor a felforrósodott levelekből kibontják, hogy nyárson pirítják tovább.

A Béga menti szkíták főképp gabonatermesztéssel foglalkoztak. Termésük nagy részét a fehérvári vásáron adták el az irhabőrök, a méz, a *viasz* és a *veszűőko*-sarak mellett.

Vásár előtti napokon a szekerek egymás keréknyomát járták és mélyítették a folyó menti úton. A legészakibb faluból indult el az első, az ökröt *vezető* ostorossal s két harcossal. Fehérvár felé haladtában nőttön-nőtt a menet: a soron következő *vészparti* falvak szekerei egyenként csatlakoztak hozzá. Így volt biztonságosabb a kóbor martalóc törzsekkel szemben, akik mindenféle előzetes hírverés nélkül — akár a föld alól, akár mennykőcsapásként — bármikor előbújhattak és rájuk törhettek.

Mindenki kiállt az útra azon a napon, amikor Érd nemzetségének áruval megakartott szekere is beállt a sor végére. A felsőfalviak üdvözlése után Tas egy maroknyi búzamaggal szórta be a gabonás zsákokat és egy régi nyílhegyet helyezett a bőrök, prémek tetejére, hogy a menetet alattomban kísérő rontást elűzze. Utána felemelt karjával megáldotta a falu szekérsor jóságát, majd szerencsés visszatéréseért fohászodott falubeli társai körében. Ez után került sor a falvak közti izgatott és zajos üzenetváltásra, amikor is Bágy emberei, asszonyai a felsőfalvakban élő rokonaiktól kaptak híreket s amikor ők maguk az alsófalvi atyafiaiknak üzentek. Ezt követően folytatta a szekérsor az útját.

...A szántó-vető szkíták a Baráttó²¹ a Pántig²² laktak vala. Területük közepét a Bor folyó alkotta. Ennek torkolata táján éltek vala a kallipidák, akik igen tisztelték Herkét. Azon túl terült el az alazónok földje, azoktól északra pedig a neurok éltek, mindannyian szkíta hagyományok szerint. A pásztor szkíták szállásterülete a Pánt folyón túl, napkeleten kezdődött és a Kőrös²³ folyóig tartott. Javarészt pusztaságból állott. Ennek közelében terpedt el vala a vidék egyedüli erdős tartománya, amelyet Herke legkisebbik fia, Széke nyert el egykor a testvérei elől. Innen rajzoltak ki a szkíták, mint fa odvából a méhek, megszámlálhatatlan nemzedékek óta. Onnan keletebbre, a nagy hegyek lábánál, a király szkíták éltek vala, akiknek uralma elnyúlt a Tány és a Kupán²⁴ folyóig.

(Hérodotosz IV. könyve nyomán)

²¹ Ókori Pürétosz (jelenlegi Prut).

²² Pantikápesz (egyes szakértők a Desnával azonosítják) görög nevének egyszerűsített olvasata (a szerző).

²³ Feltételezhetően az ókori Gérrhosz kárpát-medencei megfelelője. (Lásd a 17. és 37. lábjegyzeteket!)

²⁴ A kaukázusi *Kubán* folyónév lehetséges jelentései: a *kepony*ából készült, belül arannyal (rézzel?) bevont ivókupa (Hérodotosz: IV. 65.); a walesiek *kepámak* nevezik a kupát; ugyanakkor a „rezet” jelentő finn *kepan* is összecseng vele (Említésre méltó, hogy a Kaukázusban 401 rézlelőhelyet tartottak számon 1917-ben — K. K. Kushnareva: *The Southern Caucasus in Prehistory*, 197. old.).

A Vigyázó túlsó lábánál volt a Szántó, a falu termőföldje. Bozotos terület volt valamikor régen. Kölest, búzát, lencsét, valamint hagymát és fokhagymát termesztettek²⁵ a bokrok, a csarab²⁶, a hanga, a kakkukfű... felégetése és a fás gyökek eltávolítása utáni második esztendőből. Parlag-időszakokat is közbeiktattak, hadd szusszanjon fel a föld, állathoz és emberhez hasonlóan! Jobban terem, ha időnként erőt gyűjtve megpihen.

Lovaikon kívül más állataik is voltak, ha nem is olyan nagy számban, mint a tőlük napkeletre élő pásztor törzseknek, akik kikelettől hóhullásig egyik legelőről a másikra hajtották a birkáikat, ökreiket, kecskéiket s gyékénnyel körbekeñtett és fedett szekereken éltek. A guruló házak elé fogott állataik száma szerint nevezték őket „ennyi meg annyi” lábúaknak. A „nyolclábú ...annyi, mint két ökör és egy szekér gazdájának lenni.”²⁷ — „Addig maradtak egy helyen, ameddig állataiknak elegendő takarmányuk volt.”²⁸ Nyáron szerteszt széledtek, a telet azonban összetolt szekértelepüléseiken vészelték át.

Csobánjuk, Érd harmadszülöttje hajtja ki fűsarjadáskor az állatokat a falu határához tartozó legelőkre és csak hulló levelek havában terelgeti haza őket. Sövénynyel körülkerített akolból és ágakból összetákolt kunyhóból áll a komámyék²⁹, a bacsó és a falu állatainak nyári szálláshelye. Télen a falu melletti karámban tartják elkenítve az állataikat. Barmaik nagy részét, kénytelen-kelletlen, még tél előtt levágják, hisz úgysem lenne számukra elegendő takarmány tavaszig. Annak az áttelelt kevésnek is zörögnek már a csontjai télutó táján! Igencsak csínján kell bánniuk a szénával és a töréssel akkor, amikor későn köszönt be a tavasz. A Kuhar alatti fedett építményben, a fészerben raktározzák a nyár folyamán szakaszokként lekaszált és megszáritott szénát, hogy eső ne rothassza. Új fű kisarjadzása előtt, olykor, csak kétnaponként adnak nekik enni, s akkor sem elegendőt. Jó néhányuk elhullik a gyengeségtől harmatlegeltető haváig, még mielőtt a zsendülő rétig eljuthatna! Vemhes és szoptató állataikra azonban különösképpen ügyelnek: az állatkészlet utánpótlásának biztosítékai.

Lovaik egy másik elkülönített részen böjtölik ki a fűfakadást.

Bőrcsobolyókban küldte a bacsó a faluba a kétnaponként kifejt juh- és kecsketejet. — Ő maga, hozták a hírt tavaly a tejhordó ifjak, egy keményebb és simább túrófélével próbálkozik. Sárga réti virágok³⁰ nedvét kavarja a tejbe; az összetúrosodott részt napok múltán vászonba tekeri, hogy a savó kicsöpögjön belőle; majd kőlapok között hagyja hosszasan érni; később viskója ágain szárítgatja. Szelni le-

²⁵ Hérodotosz: IV. 17.

²⁶ *Calluna vulgaris*.

²⁷ Lukianosz: *Székita vagy vendégbarát*, I.

²⁸ Hippokratész: *A szélek, vizék és helyekről*, 27.

²⁹ Juhfejő hely, nem kizárt, hogy a ~ a „karám” szavunkkal együtt a kimmer nép állattartásával kapcsolatos.

³⁰ Tejoltó galaj (*Galium verum*).

het, oly kemény. — *Írót és túrót*³¹ készítettek a tejből az asszonyok. „Tejet öntvén a faedényekbe, megrázzák. A megrázott pedig habzik és elvál, s a kövére, melyet írósvajnak neveznek, a felületen áll meg, mivel könnyű; a neheze és vastagja pedig alatt ülepedik le, mit elválasztván szárítanak. S miután összefutott és megszáradt, túrónak nevezik. A tej *savója* pedig a közepén van.”³² — Gyermekük igen csak szeretik a *savanykás savót*, a víznél jobban oltja szomjukat. Valamennyi szkíta törzsnél szokásban volt a kancák fejése. Főként férfútalnak erjesztették ezt, a köles-, a búza- és a mézsör mellé. Édes túrót is rendszeresen készítenek belőle. Nem véletlenül emlegetik őket „kancatúróevő, jó törvényű szkítáknak”³³ a velük ismeretségbe kerülő népek! Bodék hallották félfüllel Fehérváron ezt. De büszkén dagadozott a mellük tőle! Lám, nemcsak vitézségüknek szállt híre hetedhét határon innen és túl, hanem erényeiknek és étkezési szokásaiknak is!

(Folytatjuk)

Bognár Stefánia

Kikelet-röpt

Ahány tavasz, annyi valós-magvú,
elcsépelet frázis és hazug álom
ringatózik a böjti szelekben
bókoló, kipattant barkaágon.

Ilyentájt jönnek mindent elsöprő
nagy szerelmek, s véres forradalmak,
leszünk tanúi sok elcsigázott
és megtizedelt madár csapatnak.

Tud-e még örülni tiszta szívvel
kígyó-almán nőtt tudós nemzedék
a védett hóvirág-nevetésnek,
s felejt-e ibolyán a szemét?

2014. január 19.

³¹ Hippokratész (*Uo.*) szerint *íppákínak* nevezték a szkíták a „kancatúrót”.

³² Hippokratész: *A betegségekről*.

³³ Aiszkhülosz: *74-ik töredék*.